

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

Академично издателство „Талант“

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

Academic Publishing House „Talent“

University of Agribusiness and Rural Development - Bulgaria

<http://science.uard.bg>

COMPARATIVE FINANCIAL ANALYSIS OF CONVENTIONAL AND ORGANIC GREENHOUSE VEGETABLE PRODUCTION IN BULGARIA

Вълко Стоилов

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Abstract: The article examines the current aspects in the development of organic greenhouse vegetable production in Bulgaria and analyzes specific methodological problems of financial analysis in the sector in the country. A comparative financial analysis of conventional and organic greenhouse vegetable production in Bulgaria is presented. Major conclusions are drawn concerning the reasons for the observed differences in the studied groups of greenhouses with conventional and organic production methods.

Keywords: conventional greenhouse vegetable production, organic greenhouse vegetable production, financial analysis.

СРАВНИТЕЛЕН ФИНАНСОВ АНАЛИЗ НА КОНВЕНЦИОНАЛНО И БИОЛОГИЧНО ОРАНЖЕРИЙНО ЗЕЛЕНЧУКОПРОИЗВОДСТВО В БЪЛГАРИЯ

Вълко Стоилов

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Резюме: Статията разглежда актуалните аспекти в развитието на оранжерийното биологично зеленчукопроизводство в България и прави анализ на специфични методически проблеми на финансовия анализ в сектора в страната. Представен е сравнителен финансов анализ на конвенционално и биологично оранжерийно зеленчукопроизводство в България и са направени основни изводи относно причините

за наблюдаваните разлики в изследваните групи оранжерии с конвенционален и биологичен способ на производство.

Ключови думи: конвенционално оранжерийно зеленчукопроизводство, биологично оранжерийно зеленчукопроизводство, финансов анализ.

АКТУАЛНИ АСПЕКТИ НА ОРАНЖЕРИЙНОТО БИОЛОГИЧНО ЗЕЛЕНЧУКОПРОИЗВОДСТВО

Аграрният сектор през последните години намалява своя дял в брутния вътрешен продукт както на национално ниво, така и рамките на Европейския съюз, но въпреки това остава важен експортен източник и фактор за създаване на допълнителна трудова заетост на населението. Данните на НСИ през последните години показват тенденция на намаляване на производителността на труда, но успоредно нарастване на заплащането в сектора в сравнение с другите сектори на икономиката, като същевременно разликата със заплатите на земеделските производители в другите европейски страни е все още доста голяма. Основна причина за ръста на заплащането е субсидирането. Друг дефект на субсидиите и доплащанията е заложен в механизма на тяхното отпускане. Те не се разпределят равномерно в сектора, а най-често са обвързани с количество обработвани земи или броя на отглежданите животни. По този начин основната част от средствата се концентрира в малко на брой стопанства и помага на големите да станат още по-големи, като обрича малките стопанства на неравностойна пазарна битка.

Производството на зеленчуци е традиционно за България. Климатичните условия на страната определят сезонния характер на зеленчукопроизводството и основната цел и значение на оранжерийното производство е да реши проблема с целогодишното снабдяване на пазара с пресни зеленчуци. Икономическото значение на оранжерийното зеленчукопроизводство е свързано с обстоятелството, че чрез него може да се получават по-високи доходи. Те се основават преди всичко на значително по-високите добиви, които се получават от единица площ в култивационните съоръжения в сравнение с полското производство. При агроекологичните условия на страната оранжерийното зеленчукопроизводство има определено значение за по-равномерно използване на трудовите ресурси. Технологичните процеси в култивационните съоръжения започват през есента и продължават непрекъснато до началото на следващата есен. Съвременното оранжерийно производство влияе пряко върху развитието на полското зеленчукопроизводство. Производството на висококачествен разсад, като предпоставка за получаването на добре развити посеви и на ускорен растеж и развитие на ранните и средноранни домати, пипер, патладжан и др., се осъществява в оранжерийни условия, чието устройство и микроклимат са във връзка с крайния биологичен ефект. В култивационни съоръжения може да се осъществи доотглеждане на някои култури, застрашени от ниски температури през есента, като по този начин се разкриват възможности за удължаване на срока за снабдяване на пазара с пресни зеленчуци от полското производство и за реализацията им на значително по-високи цени.

Основна част от реализацията на качествената свежа оранжерийна продукция е предназначена за износ. За разлика от полското производство, където една част от произведените зеленчуци отиват за преработка, при оранжерийното производство главното и единствено предназначение е за прясна консумация. Факторите, от които зависи търсенето на българска оранжерийна продукция, се детерминират преди всичко от цените на предлаганите продукти, покупателната способност на консуматорите и техните навици и предпочитания. В близкото минало сериозна слабост на производителите е, че те се ориентират към даден вид производство без предварителни маркетингови проучвания и без договори за реализация на продукцията.

Преобладаващата част от дребните производители използват специализираните тържища, като една от най-евтините и удобни опции за реализация на продукцията, но условията там не предоставят големи възможности¹.

Оранжерийно зеленчукопроизводство, в неговата конвенционална и биологична форма, все повече придобива значим дял от общото селскостопанско производство у нас. От своя страна, биологичното производство осигурява екологосъобразна продукция за пазара. Измерването и оценяването на икономическите параметри на търговската ниша на биологични продукти става все по-актуална и амбициозна цел на националната аграрна политика. Именно затова е наложително:

- да се извърши секторен анализ и оценка на финансовото състояние на предприятията от оранжерийното зеленчукопроизводство в страната;
- да се предложи методическа схема за практическа реализация и алгоритъм на модел за финансов анализ на стопанствата от анализирания подсектор.

Настоящото изследване, с помощта на аналитичен инструментариум, цели да извърши сравнителен финансов анализ на конвенционалното и биологичното оранжерийно зеленчукопроизводство и са разкрият обективните причини и фактори за тяхното сегашно състояние. По този начин това би дало реални опции за решаване на част от множеството проблеми в българското земеделие.

В Регистъра на биологичните производители липсват икономически данни за оранжерийните биопроизводители на зеленчуци и поради тази причина те са установени експертно от техния производствен профил само на водещите фирми с ГФО (Годишни финансови отчети). Информация за получените субсидии за биологично оранжерийно производство се съхраняват в ДФ „Земеделие“ – Разплащателна агенция, но тази информация не се публикувана официално, тъй като съгласно Закона за достъп до обществена информация (ЗДОИ) не е разрешен достъп до лични данни.

В настоящия момент биологичното оранжерийно производство на зеленчуци в България се състои от малко на брой стопанства – юридически лица, които реално произвеждат биологична продукция и декларират годишни финансови отчети в Търговския регистър на страната (таблица 1). Тук се отнасят пет оранжерии: „Амитица“ ООД, Кресна, „Дикси – 64“ ЕООД, Велинград, Оранжерии Гимел ЕООД, Огняново, Оранжерии „Гимел II“ ЕООД, Левски и „Тел-си“ ЕООД, Кресна.

Предприятията от групата „Гимел“ ЕАД произвеждат над 84% от биологичната оранжерийна продукция в страната, а заедно с „Амитица“ ООД, Кресна тяхната продукция заема дял от 97%.

Таблица 1. Групи оранжерии (конвенционални и биологични) в България по приходи за 2014 г. (хил. лв.)

№	Оранжерии - фирми	Приходи (хил. лв.)	Отн. дял (%)
1	„Йордан Величков-Влади“ ЕТ, Враца	13776	
2	Агрекоселект ООД, Й. Груево	2655	
3	Оранжерии „Грийнс“ ООД, Първомай	8852	
4	В & ВГД Оранжерии Петрич ООД	14631	
5	„Агрипланет“, с. Шишманци	5100	
6	„Гард инвест“ ЕООД, Раковски	2194	
7	Алт ко, Петрич	4872	
8	Конвенционални обекти за сравнение (р. 1 -р. 7)	52080	89,9

¹ Иванов, Б., П. Кировски, А. Джоджова, Състояние на оранжерийния сектор в България, ИАИ – София, С, 2015.

№	Оранжерии - фирми	Приходи (хил. лв.)	Отн. дял (%)
9	„Енза Заден България“ ООД	3077	
10	Агро Омега“ ЕООД, Харманли	1413	
11	„СкъТ“ ООД, Сливен	785	
12	„Агро Програма“ ООД, Пазарджик	569	
13	Конвенционални обекти извън групата	5844	10,1
14	Общо – група на конвенционалните оранжерии	57924	81,7
15	Биологични обекти за сравнение (р. 16-р. 20)	12945	18,3
16	„Гимел БиопаК“ ЕООД ,с. Огняново	4633	
17	„Гимел П” ЕООД, Левски	6258	
18	„Амитица“ ООД, Кресна	1693	
19	„Тел-си“ ЕООД, Кресна	90	
20	„Дикси-64“ ЕООД, Велинград	271	
21	Общо = Конвенционални + Биологични оранжерии	70869	100

От всички конвенционални оранжерии в страната като обекти за сравнение са избрани най-големите седем по размер на реализираните приходи. Те реализират 89,9% от всички приходи на конвенционалните оранжерии в страната.

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ НА ФИНАНСОВИЯ АНАЛИЗ НА КОНВЕНЦИОНАЛНО И БИОЛОГИЧНО ОРАНЖЕРИЙНО ЗЕЛЕНЧУКОПРОИЗВОДСТВО В БЪЛГАРИЯ

Развитието на финансовия анализ се характеризира с все по-честото използване на интегрални (йерархични) системи от взаимосвързани показатели за комплексна оценка на финансовото състояние на предприятието, устойчивост на бизнес процесите и оценка на неопределеността и риска в стопанската дейност. Чрез тези модели може не само да се идентифицира проблемът, но и да се определят причините за възникването му и възможните варианти за решаване. Част от моделите за анализ на финансови отчети се превръщат в системи за управление на стопанските организации на базата на цели и контролни показатели. В тази връзка особено популярни са: Модел “Дю Понт” с контролен показател “рентабилност на собствения капитал” (ROE); Дървото на рентабилността на инвестирания капитал (ROIC); Модели за прогнозиране на опасността от банкрут; Модели за ранжиране на предприятията; Модел на икономическата печалба с контролен показател “икономическа добавена стойност”(EVA). През последните години се забелязва широко използване на интегрални (йерархични) системи от показатели за оценка на финансовото състояние на предприятието².

Всички тези модели намират приложение при финансовите анализи на фирми, отговарящи на различни критерии за оценка и диагностика на финансовото им състояние. За съжаление голяма част от тези модели не са достатъчно популярни в българската стопанска практика. Това е така, защото се разработени в условията на конкретна развита икономика и в определен период от време, отчитащи спецификата на икономическите фактори и условия в дадената страна. Друга причина е съществуването на методологични и терминологични различия във финансовите отчети, които могат да влияят върху смисъла и съдържанието на икономическите коефициенти в отделните модели. При тях (моделите) не се отчитат секторните различия, което се отразява върху тяхната гъвкавост, адаптивност и конкретика. Това предполага те да се ползват като

² Касърова, В., Диагностика на финансовото състояние на предприятието (ръкопис депозиран в ЦТБ - №Нд374/2005 г.), София, м. декември, 2005.

допълнителен аналитичен инструмент, който е правилно адаптиран към конкретните икономически условия.

Най-често използваните в практиката финансови коефициенти и начините на тяхното изчисление по метода за коефициентния анализ включват различни комбинации от тези коефициенти за изследване на финансовото здраве на предприятието от различни гледни точки. Финансовият статус на предприятието се установява чрез неговата икономическа (финансова) диагностика и представлява анализ и оценка на икономическите му показатели на основата на изучаване на отделните резултати с цел разкриване на възможните перспективи на неговото развитие и предлагане на текущи управленчески решения³.

Най-общо икономическата диагностика на всяко събитие се осъществява по пътя на придаването му на определена тежест: от единица (за най-значимото) до нула (за най-незначителното) събитие. Сумата на теглата трябва да бъде равна на единица. Оценката на степента на влияние се извършва по 5-бална скала (5 – силно въздействие; 1- липса на заплахата). Среднопретеглените оценки се определят чрез умножаване на относителното тегло на събитието по силата на неговото въздействие. След това се изчислява сумарната среднопретеглена оценка за даденото предприятие⁴.

Поради значителното многообразие на показатели за финансова диагностика през последните години се забелязва широко използване на интегрални (йерархични) системи от показатели за оценка на финансовото състояние на предприятието. Те се предпочитат, защото могат да дадат отговор на всички въпроси, касаещи финансовото състояние на предприятието.

Съобразно настоящите изследователски изисквания на секторно адаптиран модел за извършване на сравнителен анализ и оценка на финансовото състояние на стопанствата от конвенционалното и биологичното оранжерийно зеленчукопроизводство в България е избран **моделът Дюран** за оценка на платежоспособността.

Оценката на финансовото състояние на обекти от оранжерийно конвенционално зеленчукопроизводство (ОКЗ) и оранжерийно биологично зеленчукопроизводство (ОБЗ) е извършена в следните аспекти:

- Съпоставяне на резултатите от дейността на фирмите за определен период от време и изследване тенденциите в развитието им за минали и бъдещи периоди;
- Съпоставяне на резултатите от дейността със сродни предприятия (пазарни аналози от сектора).

Оценката на финансовото състояние на изследваните обекти включва следните групи показатели:

- показатели за ликвидност;
- показатели за резултативност (ефективност, рентабилност);
- показатели за обръщаемост на материалните запаси;
- показатели за платежоспособност:
  - коефициент на финансова независимост;
  - коефициент на задлъжнялост;
  - коефициент на финансова устойчивост;
- показатели за събираемост на вземанията от клиенти;
- показатели за погасяване на задълженията към доставчиците.

³ Касърова, В., Диагностика на финансовото състояние на предприятието (ръкопис депозиран в ЦТБ - №НД374/2005 г.), София, м. декември, 2005, с. 1-34.

⁴ Пак там, с. 1-34.

Моделът позволява да се анализира платежоспособността на обектите на изследване. Той представлява интегрална оценка на финансовата устойчивост на основата на скоринг анализа.

Моделът използва три показателя:

- Рентабилност на съвкупния капитал (%)
- Коефициент на текуща ликвидност
- Коефициент на финансова независимост.

В модела тези три коефициента участват с определена тежест:

- Рентабилност на съвкупния капитал - 150
- Коефициент на обща ликвидност – 33.33
- Коефициент на финансова независимост – 40

Границите на класовете по равнище на платежоспособност са посочени в таблица 2.

Таблица 2. Граници на класовете по показатели

Показатели	М	I клас	II клас	III клас	IV клас	V клас
Рентабилност на съвкупния (целия) капитал (КРА)	(%)	30 и повече	от 29,9 до 20	от 19,9 до 10	от 9,9 до 1	Под 1
	(бал)	50	от 49,9 до 35	от 34,9 до 20	от 19,9 до 5	0
Коефициент на обща ликвидност (КОЛ)	(%)	2,0 и повече	от 1,99 до 1,7	от 1,69 до 1,4	от 1,39 до 1,1	1 и по-малко
	(бал)	30	от 29,9 до 20	от 19,9 до 10	от 9,9 до 1	0
Коефициент на финансова независимост (КФН)	(%)	0,7 и повече	от 0,69 до 0,45	от 0,44 до 0,3	от 0,29 до 0,2	Под 0,2
	(бал)	20	от 19,9 до 10	от 9,9 до 5	от 5 до 1	0
Граници на класовете	(бал)	100	от 99 до 65	от 64 до 35	от 34 до 6	0

СРАВНИТЕЛЕН ФИНАНСОВ АНАЛИЗ НА КОНВЕНЦИОНАЛНО И БИОЛОГИЧНО ОРАНЖЕРИЙНО ЗЕЛЕНЧУКОПРОИЗВОДСТВО В БЪЛГАРИЯ

Методът на сравнителния анализ изследва показателите чрез тяхното сравняване с други показатели, приети за база. Най-важният резултат от използването на сравнителния метод е разкриването на тенденции. Приложен за период от няколко години, сравнителният метод позволява да се разкрият посоката, силата и интензивността на констатирания тренд.

В резултат на сравняване на финансовите показатели на предприятия от даден сравняван сектор и предприятия от конкурентен сектор се правят изводи и констатации с цел разработване на дейности по повишаване на неговата конкурентна позиция на конкретен пазар. Резултатите от сравнителния анализ на финансовото състояние на предприятията се ползват от потенциални инвеститори, банки, партньори, национални и регионални органи и други заинтересовани лица за предприемане на ефективни решения в условията на конкретната икономическа ситуация.

В настоящата статия сравнителният анализ на предприятията с биологично и конвенционално оранжерийно производство е извършен по **модела Дюран**. При този модел за анализ и оценка на финансовото състояние се използват три показателя:

- Рентабилност на съвкупния капитал (КРА)

- Коефициент на текуща ликвидност (КОЛ)
- Коефициент на финансова независимост (КФН).

В таблица 3 са посочени стойностите на трите показателя за двете групи оранжерийно производство.

Таблица 3. Спомагателна таблица за изчисляване на равнището на обща платежоспособност по модела Дюран

Показатели	ОБЗ	ОКЗ	Коефициент на тежест
КОЛ= (ТА/ТП)	0.42	0.02	33.33
КФН = СК/ПрК	0.08	0.03	40
КРА=Печ/ДА+КА	-0.02	0.0024	150

Изчисляването на стойностите на показателите става по следния алгоритъм:

1. За всеки от трите показателя се определя принадлежност към един от 4-те класа:

- а) Рентабилност на съвкупния капитал клас 2
 б) Коефициент на обща ликвидност клас 3
 в) Коефициент на финансова независимост клас 4

2. Превръщане на коефициентите в балове чрез тежестта им и чрез мястото им в съответния клас:

- а) Рентабилност на съвкупния капитал КРА
 $150 * (0,0024 - 0,20) + 35 = 5,36$ ОКЗ
 $150 * (-0,02 - 0,20) + 35 = 2$ ОБЗ
 б) Коефициент на обща ликвидност КОЛ
 $33,33 * (0,02-1,4) + 10 = 36$ ОКЗ
 $33,33 * (0,42-1,4) + 10 = 22,66$ ОБЗ
 в) Коефициент на финансова независимост КФН
 $40 * (0,03-0,2) + 1 = -5,8$ ОКЗ
 $40 * (0,08-0,2) + 1 = -3,8$ ОБЗ

3. Определяне на класа на предприятията според сумата от точките.

$$\Sigma \text{ОКЗ} \quad 5,36+ 36 - 5,8= 35,56$$

Сумата на показателите (35,56) за тази група предприятия ги отнася към групата на проблемните предприятия - 3 клас;

$$\Sigma \text{ОБЗ} \quad 2+ 22,66 -3,8= 20,86$$

Сумата на показателите (20,86) за тази група предприятия ги отнася към групата предприятия с висок риск от банкрут даже след провеждане на мерки по финансовото им оздравяване - 4 клас.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Анализът на платежоспособността на изследваните две групи стопанства по модела Дюран позволява да се направи следния обобщаващ извод: интегрираната оценка показва, че съвкупната оценка на база общата сума от точки е по-висока при изследваната група стопанства от оранжерийните с конвенционален способ на производство. Причините за тази констатация най-общо биха могли да са от следното естество:

1. По-високият разход на средства, необходими за отопление на оранжерийните през зимните месеци, води до по-малък финансов резултат, а оттам и до по-слаби икономически показатели, в които крайният резултат (печалба/загуба) е съставна част от формулите, приети за база за оценка по избрания метод.

2. Недостатъчно развитият пазар на биологични продукти и относително по-високите цени на дребно са бариера за ниската покупателна способност на населението в България.

3. Големият относителен дял на препаратите за растителна защита при биологичното производство в краткотрайните активи на предприятията и в общите разходи не се компенсират от по-високите цени на биологичните продукти.

4. Относително малките доходи на купувачите и все още ниската хранителна култура на населението са друг фактор от значение за по-ниските цени на реализация на вътрешния пазар.

5. По-високите цени на зеленчуковите продукти, произведени по способ на биологично производство, не могат да компенсират недостатъчните показатели за ефективност и рентабилност на продукцията, а самите те са индикатор за по-лошото финансово състояние на подсектора на биологичното зеленчукопроизводство.

Основни причини за по-слабите резултати на биологичното оранжерийно производство са свързани с :

- по-високите съвкупни разходи поради екстензивния характер на биологичното производство;

- извършване на допълнителни разходи за сертифициране;
- по-ниските добиви в резултат на отказ от интензивна земеделска технология;
- производство на по малък обем обща продукция;
- сравнително по-ограничения вътрешен пазар.

При конвенционалния способ на производство са налице:

- по-големи средни добиви и по-голями обеми на общо производство;
- по-малки производствени разходи за сметка на относително по-ниските цени използваните торове и препарати;
- по-голям пазар;
- по-лесен транспорт и по-ниски транспортни разходи за реализация на продукцията.

Всички тези резултати в крайна сметка обуславят по-добрите съвкупни показатели за конвенционалното оранжерийно зеленчукопроизводство и определят на този етап стопанствата от подсектора като по-перспективни и привлекателни от гледна точка на степента на използване на техния икономически потенциал като по-конкурентоспособен способ на производство на свежи зеленчуци в България.

ЛИТЕРАТУРА

1. Иванов, Б., П. Кировски, А. Джоджова, Състояние на оранжерийния сектор в България, ИАИ – София, С, 2015.

2. Иванова, М., Илиева, Т., Якимов, Д. Биологично земеделие, Велико Търново, Издава: Център за евроинтеграция и култура при ВУАРР – Пловдив, “Абагар” АД, 2013.

3. Касърова, В., Диагностика на финансовото състояние на предприятието (ръкопис депозиран в ЦТБ - №Нд374/2005 г.), София, м. декември, 2005.

4. Структура на земеделските стопанства в България през стопанската 2012-2013 г., Отдел „Агростатистика“, МЗХГ, №284, декември, 2015.